

A woman stands on a wet, reflective city street, holding a large white lace-trimmed umbrella. She is wearing a black jacket over a white skirt and black high-heeled sandals. The background shows a blurred city scene with a red car, a person on a bicycle, and a building with large windows. The overall atmosphere is rainy and elegant.

**MURIEL
BARBERYOVÁ**

S elegancí
ježka

MEZINÁRODNÍ BESTSELLER

jen ve Francii prodáno 2 000 000 výtisků
vychází ve 40 zemích

HŮST

Muriel Barberyová
S elegancí ježka

MURIEL
BARBERYOVÁ
S elegancí
ježka

Brno 2013

Muriel Barbery
L'Élégance du hérisson

Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2006
Translation © Petr Christov, 2008, 2013
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2013
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7491-093-7 (Formát PDF)
ISBN 978-80-7491-094-4 (Formát ePub)
ISBN 978-80-7491-095-1 (Formát PDF pro čečky)
ISBN 978-80-7491-096-8 (Formát MobiPocket)

Stéphanovi, se kterým
jsem tuto knihu napsala

MARX
preamble

Kdo seje touhu

— Marx naprosto změnil moje vidění světa, svěřil se mi toho rána mladý Pallières, který se mnou normálně neprohodí ani slovo.

Antoine Pallières je perspektivním dědicem staré průmyslnické dynastie. Je to syn jednoho z mých osmi zaměstnavatelů. Poslední říhnutí slavné obchodnické buržoazie – protože ta se rozmnožuje zcela neposkvrněně jenom škytavkou – bylo svým objevem doslova nabitě a mně ho sdělilo naprosto automaticky, ani ho nenapadlo, že bych o něm kdy vůbec mohla něco slyšet. Co by tak mohly pracující masy z Marxova díla pochopit? Četba je to těžká, jazyk má vzletný, významy důmyslné, myšlenku komplexní.

A tak jsem sama sebe málem hloupě prozradila.

— Měl byste si přečíst *Německou ideologii*, řekla jsem tomu pitomci v tříčtvrtečním sportovně stříženém kabátě jedlovo-zelené barvy.

Abyste Marxe pochopili a abyste pochopili, proč se mýlí, musíte si přečíst *Německou ideologii*. Na tomhle antropologickém soklu stojí všechny další příspěvky k budování nového světa a na něm je našroubována celá mistrovská jistota: lidé, kteří

přijdou o své touhy, by se měli raději spokojit se svými potřebami. Ve světě, ve kterém bude umlčena hybris touhy, bude moci vzniknout nové společenské zřízení, jež bude oprostěno od bojů, utlačování a zhoubných hierarchií.

— Kdo seje touhu, sklízí utlačování. Přesně to jsem měla na jazyku a chtěla to jen tak pro sebe utrousit, jako když jsem doma sama a může mě slyšet leda tak kocour.

Ale teď mě pozoroval Antoine Pallières a ten jeho odporný embryonální knírek, ve kterém nic kočičího nebylo. Stál tam a nevěděl, co si má počít s mými divnými slovy. Jako vždy mě pak zachránila obvyklá lidská neschopnost uvěřit tomu, co se snaží rozmetat pevné obrysy omezených mentálních návyků. Domovnice přece nečtou *Německou ideologii*, z čehož zároveň vyplývá, že není možné, aby citovaly jedenáctou tezi o Feuerbachovi. Navíc, domovnice, která by četla Marxe, by nutně musela pošilhávat po nějaké rozvracečské myšlence nebo se musela zaprodat ďáblu, který se jmenuje Odbory. Že by si mohla číst třeba jen pro povznesení ducha, to je nesrovnalost, kterou žádný měšťák nemůže přijmout.

— Pozdravujte maminku, prohodila jsem směrem k němu, zabouchla mu dveře před nosem a doufala, že disharmonie obou vět bude přehlušena silou tisíciletých předsudků.

Zázraky Umění

Jmenuju se Renée. Je mi padesát čtyři a už sedmadvacet let dělám domovnici v čísle 7 na ulici Grenelle. Je to pěkný soukromý dům se dvorem a zahradou uvnitř, který je rozdělený na osm velmi luxusních bytů. Všechny jsou obrovské a v každém někdo bydlí. Jsem malá, ošklivá, tlustá vdova, mám kuří oka a někdy, když mám těžké ráno, sípu jako mamut. Nikdy jsem nestudovala, vždycky jsem byla chudá, nenápadná a bezvýznamná. Žiju sama s velkým líným kocourem, který také není nijak výjimečný. Snad až na to, že umí pěkně zatnout drápy, když se mu něco nelíbí. On ani já se skoro vůbec nesnažíme zapadnout mezi své okolí. Málokdy jsem k lidem příjemná, ačkoli vždy jednám ve vši slušnosti. Proto mě nemají rádi, ale přece jen mě tolerují, protože naprosto přesně odpovídám tomu, co obecné společenské vědomí označilo paradigmatem domovnice. A protože domovnicí jsem, stala jsem se jedním z mnoha ozubených koleček, která roztáčejí velkou iluzi světa, podle níž má život smysl, který se zdá být lehce rozluštitelný. A protože je někde napsáno, že domovnice jsou ošklivé, staré a nevrelé, tak na tympanonu stejně pitomého nebe musí být velkými žhnoucími písmeny také vypáleno, že domovnice mívají tlusté

náladové kočky, které se celé dny ospale povalují po polštářích v háčkovaných povlacích.

V nějaké podobné kapitole se také říká, že domovnice se bez ustání dívají na televizi, zatímco jejich kočky spí, a že na chodbách domu musí být cítit hovězí vývar, zelňačka nebo domácí ragú. Já mám nevídané štěstí, že dělám domovnici v přepychovém domě. Ponižovalo mě, když jsem ta odporná jídla musela vařit. A tudíž když pan státní rada de Broglie z prvního patra pronesl svůj diskusní příspěvek, v němž je musel ohodnotit před svou kultivovanou, leč ráznou chotí, která by nejráději vykázala tyto plebejské přežitky pryč z veřejného života, bylo to pro mě velké ulehčení, které jsem nadále co nejlépe skrývala pod zdáním nucené poslušnosti.

To bylo před sedmadvaceti lety. Od té doby si chodím každý den pro plátek šunky nebo hovězích jater. Vložím ho pěkně do drátěného košíku mezi balíček nudlí a svazek mrkve. S oblibou tyto suroviny chudých dávám na odiv. Jejich význam se citelně zvyšuje tím, že jsem chudá žena v domě bohatých. Musím totiž zároveň přiživovat jak obecně platné klišé, tak svého kocoura, který se jmenuje Lev a musí si vystačit s jídly, jež by měla být určena mně. A tak se on divoce láduje uzeným, špekem nebo makarony na másle, zatímco já mohu bez rušivých čichových vjemů uspokojovat své vlastní kulinářské libůstky, aniž by kdokoli cokoli tušil.

Těžší to bylo s televizí. Když ještě žil můj manžel, tak jsem se s tím vždy srovnala, protože jeho neochvějně pravidelné sledování televize mě této nutnosti zbavovalo. Na chodbu domu pronikaly zvuky, které onen přístroj vyluzuje, což stačilo k ustavení pravidel společenské hierarchie, která jsem se po Lucienově smrti musela pokusit alespoň zdánlivě uchovat. Za svého života na sebe vzal mou nespravedlivou povinnost. Když zemřel, zbavila jsem se sice jeho nekulturnosti, ale přiznávám, že ta mi do té doby sloužila jako nutná hradba před podezřívavostí ostatních.

Řešení jsem našla díky ne-tlačítku.

Zvonek propojený s infračerveným mechanismem mě teď vždy upozorní, když někdo prochází vstupní chodbou. Svůj význam tak naprosto ztratilo tlačítko, které museli lidé dříve stisknout a zazvonit na mě, abych se o jejich přítomnosti dozvěděla, když jsem od nich byla daleko. Protože v zadní místnosti, v té, v níž v poklidu trávím své nejhezčí volné chvíle, jsem chráněna před zvuky a pachy, které s sebou moje životní podmínky nesou. Mohu si tak žít zcela podle svého, aniž bych byla odříznuta od životně důležitých informací, bez nichž se neobejde žádná stráž: kdo vchází, kdo odchází, s kým a v kolik.

Když místní rezidenti procházejí chodbou, zaslechnou tlumené zvuky, které prozradí, že televize běží, a síla představitosti navíc dokreslí obrázek domovnice rozvalené před obrazovkou. Já si lebedím ve svém brlohu, nic neslyším, ale vím, že někdo jde kolem. A schovaná za bílým mušelínem si ve vedlejším pokoji pohledem do rybího oka umístěného naproti schodišti diskrétně ověřím totožnost toho, kdo prochází.

Pozdější příchod videokazet a ještě pozdější zjevení božského DVD radikálně pohnuly stavem věcí směrem k mé spokojenosti. A protože není příliš obvyklé, aby se domovnice bavila *Smrtí v Benátkách* a aby se z jejího bytu linul Mahler, zašátrala jsem v těžce nabytých úsporách domácí spořitelny a získala tak další přijímač, který jsem nainstalovala ve své skrýši. A tak mi televize v domovnické lóži zaručovala klid pro mé pokoutné aktivity tím, že blekotala nějaké pitomosti pro mozky měkkýšů, aniž bych je já sama musela poslouchat. A já se zatím válela smíchy a se slzami v očích jsem se dojíkala nad zázraky Umění.

Hluboká myšlenka č. 1

*Mířit ke hvězdám
V akváriu pro zlaté
Rybičky skončit*

Jasně, čas od času si dospělí najdou chvíli, aby si sedli a v klidu přemýšleli o neštěstí svých životů. No a tak si sice stěžují, ale přitom nic nechápou. Jako mouchy, co pořád narážejí do stejného okna. Zmítají se, trpí, hynou, slábnou a ptají se po tom, jaké mechanismy je zavedly tam, kam vůbec jít nechtěli. Ti nejinteligentnější si z toho udělali dokonce náboženství: ach, ta opovržením hodná prázdnota buržoazního bytí! Mezi těmi, kteří chodí s tatškou na oběd, jsou taky takoví cynici: „Kam se poděly sny z dob našeho mládí?“ ptají se a tváří se, že už vystřízlivěli a jsou spokojeni. „Zmizely, život je svině!“ Tuhle uměle jasnou zřívou dospělost nesnáším. Ve skutečnosti jsou stejní jako všichni ostatní. Jsou jako kluci, kteří nechápou, co se s nimi děje, a hrajou si na tvrdáky, ale přitom se jim spíš chce brečet.

A přitom je to tak snadný pochopit. Není totiž v pořádku, když děti věří tomu, co říkají dospělí, a když pak samy dospějí, mstí se tím, že lžou svým dětem. „Život má smysl, který mu dávají slavné osobnosti.“ Tak to je univerzální lež, které musí všichni věřit. Když pak jako dospělí pochopíme, že to není pravda, tak už je pozdě. Tajemství zůstane neporušené, ale všechna dostupná energie se už za tu dlouhou dobu promrhala na pitomosti. To potom nezbyvá než zůstat bez pohybu a snažit se ze všech sil maskovat skutečnost, že

v životě nevidíme žádný smysl, a proto lžeme vlastním dětem, abychom dokázali přesvědčit sami sebe.

Všichni dospělí, co k nám chodí na návštěvu, prošli stejnou cestou: v mládí se pokusili zúročit svou inteligenci, vymačkat zlatou žílu studia jako citron a zajistit si svou pozici mezi elitou. A celý život se potom zděšeně ptají, proč taková spousta nadějí vyústila do tak zbytečné existence. Lidi si myslí, že poletí ke hvězdám, a přitom skončí jako zlatá rybička v kulatém akváriu. Ale já se ptám, jestli by nebylo jednodušší učit děti už odmalička, že život je absurdní. Sice by to děti připravilo o pár hezkých chvil, ale v dospělosti by jim to ušetřilo spoustu času – a to ani nemluvíme o tom, že by nás to uchránilo traumatu z kulatého akvária.

Mně je dvanáct a bydlím v jednom drahém bytě v čísle 7 na ulici Grenelle. Moji rodiče jsou bohatí, moje rodina je bohatá, a moje sestra i já jsme tím pádem také virtuálně bohaté. Můj tatka je poslanec, dřív dělal ministra a určitě skončí hodně vysoko a vypije jim všechno víno v Národním shromáždění. Moje mamka... No, mamka sice není žádný génius, ale má dobré vzdělání. Má doktorát z filozofie. Pozvánky na večeře píše bez chyb a ve volném čase nás ubíjí různými literárními narážkami („Kolombíno, nehraj si na Guermantovou“, „Drahoušku, ty jsi úplná Sanseverina“).

Navzdory tomu, navzdory všemu tomuhle štěstí a všemu tomuhle bohatství už dost dlouho vím, že konečná stanice je stejně akvário. A jak to, že to vím? Já jsem totiž dost inteligentní. Dokonce výjimečně inteligentní. Když se kouknete na děcka v mém věku, tak zjistíte, že je to pěkná propast. Ale protože nemám moc ráda, když si mě ostatní všímají, a protože pocházím z rodiny, kde se inteligence bere jako nejvyšší hodnota a kde nadané dítě nemůže mít klid, snažím se ve škole svoje projevy omezovat, ale stejně jsem pořád nejlepší. Můžete si myslet, že předstírat průměrnou inteligenci není nic těžkého, když jste – jako já – ve dvanácti letech na úrovni maturanta. Ale tak to vůbec není! Stojí to dost utrpení, aby člověk vypadal hloupější, než doopravdy je. Jistým způsobem mi to ale brání umřít nudou. Veškerý čas, který nemusím trávit učením a osvojováním si látky, se

snažím využít k tomu, abych napodobovala styl, odpovědi, způsoby chování, zájmy a chyby normálně dobrých žáků. Čtu všechno, co v matice, fránině a v dějáku napíše Constance Baretová, která je v naší třídě druhá nejlepší, a učím se, jak bych to měla dělat: ve fránině vedle sebe stavět správně napsaná, významově koherentní slova, v matice věrně reprodukovat smyslu zbavené operace a v dějáku za sebou skládat fakta a spojovat je logickými operátory. Když to srovnám s dospělými, tak jsem mnohem vychytralejší než většina z nich. Je to tak. Nejsem na to nijak zvlášť pyšná, ale já za to vlastně ani nemůžu. Ale je naprosto jasné, že já do akvária nevlezu. To jsem si dobře promyslela. Ono totiž pro člověka tak inteligentního jako já, tak nadaného pro studium, tak jiného a lepšího než většina ostatních je život naprosto jasně nalinkovaný – a to je k pláči. Vypadá to, že nikoho zatím nenapadlo, že když je bytí absurdní, tak ani skvělý úspěch nemá větší cenu než neúspěch. Je to jenom pohodlnější. A navíc – myslím si, že pro bystrého člověka je úspěch pokaždé hořký, zatímco ti průměrní mohou vždycky ještě v něco doufat.

Takže jsem se rozhodla. Moje dětství už brzy skončí, a ačkoli jsem přesvědčená o tom, že život je pěkná fraška, nemyslím si, že bych tomu dokázala odolávat až do konce. Hluboko v nás je naprogramováno, že máme věřit tomu, co neexistuje, protože jsme živé bytosti, které nechtějí trpět. A proto vynakládáme spoustu sil, abychom přesvědčovali sami sebe, že jsou věci, které za tu námahu stojí, a že život pak dostane smysl. Můžu si ale být inteligentní, jak budu chtít, a stejně nezjistím, jak dlouho ještě budu moct proti téhle biologické tendenci bojovat. Budu ještě vůbec schopná odolávat těm pocitům absurdity, když nastoupím do závodu mezi dospělými? Myslím, že ne. Proto jsem se taky rozhodla. Na konci tohoto školního roku, v den svých třináctých narozenin, tedy přesně 16. června, spáchám sebevraždu. Ale pozor, nehodlám to udělat nijak okázale, jako nějakou výzvu nebo povzbuzení. Spíš mi jde o to, aby nikomu nic nedošlo. Dospělí se ve vztahu ke smrti chovají hystericky. Vždycky to nabere gigantické rozměry. Dělalí z toho vědu, a přitom je to ta nejobyčejnější událost na světě. To, o co mi jde, není vlastně ani ta věc

samotná, ale hlavně to jak. Moje japonské já se přiklání k seppuku. Když říkám moje japonské já, tak mám na mysli svou lásku k Japonsku. Jsem v sedmé třídě, takže by mělo být jasné, že mám japonštinu jako druhý jazyk. Náš japonštinář není špatný, ale polyká francouzská slova, konsternovaně na nás zírá a pořád se škrábe na hlavě. Ale máme dobrou učebnici a od začátku roku jsem udělala dost velký pokrok. Doufám, že za pár měsíců si budu moct přečíst svoje oblíbená manga i s textem. Mamka nemůže pochopit, že tak-nadáná-holka-jako-ty vůbec může číst manga. Ani jsem se nenamáhala jí vysvětlovat, že „manga“ v japonštině znamená prostě „komiks“. Myslí si, že jsem se nechala pohltit jakousi subkulturou, a já jí to nevymlouvám. Zkrátka a dobře, za pár měsíců si budu moct přečíst Tanigučiho v japonštině. Vraťme se ale k našemu tématu: musí to být před 16. červnem, protože 16. června spáchám sebevraždu. Ale nebude to seppuku. Mělo by to sice hluboký smysl a bylo by to krásné, ale... jaksí... nemám zrovna chuť trpět. Vlastně utrpení nesnáším. Zjistila jsem, že když se člověk rozhodne zemřít prostě proto, že si myslí, že smrt patří k přirozenému řádu věcí, tak je potřeba to udělat pěkně v tichosti. Smrt musí být taktním přechodem, jemným vklouznutím do odpočinku. Jsou lidé, kteří spáchají sebevraždu skokem z okna ve čtvrtém patře, tím, že se napijí louhu, nebo dokonce tak, že se oběsí! To je šílené! Někdy mi to přijde až obscénní. Proč umírat, když ne proto, aby člověk netrpěl? Já jsem si svůj odchod dobře naplánovala: celý rok už každý měsíc beru mamce z jejího nočního stolku vždycky jeden prášek na spaní. Bere jich tolik, že by si toho nevšimla, ani kdybych jí sebrala každý den jeden, ale já jsem se rozhodla, že budu velice opatrná. Když se totiž rozhodnete pro něco, co má jen malou šanci na to, aby to někdo pochopil, tak nesmíte nic ponechat náhodě. Člověk si většinou ani neumí představit, jak rychle je schopný odložit stranou nápady, na kterých si nejvíc zakládal. A to ve jménu takových hloupostí, jako je „smysl života“ nebo „láska k člověku“. A taky samozřejmě: „posvátné dětství“.

Takže pozvolna směřuju k datu 16. června a ničeho se nebojím. Snad jen občas něčeho zalituju. Ale svět, takový, jaký je, není

stvořený pro princezny. Tohle všechno ale neříkáte proto, že si plánujete umřít, protože jinak byste už museli jenom vegetovat jako shnilá zelenina. Spíš právě naopak. Není vůbec důležité, že člověk umře, ani v jakém věku, ale důležité je to, co člověk dělá v té chvíli, kdy umírá. V Tanigučim hrdina umírá ve chvíli, kdy zdolává Everest. U mě nehrozí, že bych se do 16. června pokusila třeba o K2 nebo o masiv Mont Blancu v Alpách. Můj Everest, to jsou intelektuální úkoly. Dala jsem si za cíl přijít na co možná nejvíc hlubokých myšlenek a budu si je zapisovat do sešitu. Jestli nic nemá smysl, tak ať se s tím popere aspoň moje duchovní stránka, ne? Ale protože mám v sobě to silné japonské já, dala jsem si k tomu omezení – každá takhle hluboká myšlenka musí být vyjádřená ve formě krátké japonské básně – haiku (tři verše) nebo tanka (pět veršů).

Moje oblíbené haiku napsal Bašó.

*Rybářská chýše
Kaše z krevet
A cvrčci!*

Tohle totiž není žádný akvário, ne, tohle je poezie!

Ale ve světě, ve kterém žiju já, je míň poezie než v japonské rybářské chýši. Copak vám snad přijde normální, že čtyři osoby žijí na čtyřech stech metrech čtverečních, zatímco spousta dalších – a mezi nimi můžou být i prokletí básníci – nemá žádné důstojné bydlení a tísň se jich patnáct na dvaceti metrech čtverečních? Když jsem letos v létě slyšela zprávu, že jistí Afričani zemřeli kvůli požáru, který se vznítil na schodišti v jejich životu nevyhovujícím domě, tak jsem dostala nápad. Oni jsou celý den přilepení v akváriu nosem na skle a nemůžou tomu uniknout ani tím, že si vyprávějí příběhy. Ale moji rodiče a Kolombína si myslí, že plavou v oceánu, protože si žijou na čtyřech stech metrech čtverečních, kde jsou obklopení nábytkem a obrazy.

Počítám s tím, že 16. června jim osvěžím jejich sardinkoidní mozky – zapálím totiž byt (zapalovačem na krb). Ale pozor, nejsem žádný zločinec. Udělám to, když nikdo nebude doma (16. června bude sobota a v sobotu odpoledne chodí Kolombína k Tiberovi, mamka na jógu, taťka do klubu a já tady zůstanu sama), oknem evakuuju kočky a dostatečně brzo dám vědět hasičům, aby nebyly žádné další oběti. Potom si vezmu prášky na spaní a v klidu si půjdu lehnout do mamčina pokoje.

Když přijdou o byt a o dceru, tak by si snad mohli vzpomenout taky na ty mrtvé Afričany, ne?

